

Conflictul dramatic la masa rotundă

In continuarea dezbaterii despre conflictul dramatic*, publicăm punctele de vedere ale scriitorilor Horia Lovinescu și Radu Cosașu și al criticului Vicu Mindra.

RELATIA OM-ISTORIE

Discuția în jurul problemei conflictului mi se pare necesară. Ea arată că simțim cu toții nevoia unei clarificări. Despre piesa mea ultimă nu vreau să vorbesc, deși s-au făcut unele referiri la ea, dar am o neputință aproape organică de a justifica, explica și apăra o lucrare pe care am pus-o în circulație și a devenit, oarecum, bun public.

Dar o precizare: cred că este bine s-o fac, și anume cu privire la existența unor *scheme* în literatura mea și a altora. Aceste scheme există în adevăr, însă ele nu sînt fabricate de scriitori la birou, ci dictate de viață. Un anumit moment istoric impune totdeauna fenomene, personaje și probleme caracteristice sau măcar curente în acel moment. Schemele sînt necesare și inevitabile, și nu ele trebuie învinovățite, ci clișeele care se trag după aceste scheme, cu alte cuvinte — superficialitatea sau lipsa de talent a autorului.

Acum, despre conflict, propriu-zis: revendicarea ca acesta să fie esențial și real definește genul de conflicte către care trebuie să ne îndreptăm, ne atrage atenția asupra riscului de a ne pierde în conflicte secundare, dar nu definește conflictul dramatic în sine. Eu aș vrea să disting și în această chestiune două aspecte. Desigur că pasiunile omenești și ciocnirile de idei caracteristice unei anumite epoci sînt cele care alimentează conflictul dramatic: dragostea, eroismul, moartea, ciocnirea între bine și rău, între nou și vechi, și așa mai departe, au alcătuit întotdeauna însăși materia dramei. Există deci niște esențe umane care, evoluind ca formă și putînd să capete soluții diferite, se prezintă totuși ca material al artei tuturor timpurilor și asigură însăși organicitatea procesului artistic de-a lungul vremii. Dar eu cred că există — și acum mă apropii de o întrebare pe care vreau s-o pun — și un soi de *supraconflict*, care depășește psihologia omului și problemele lui cotidiene, privind

* Vezi „Teatrul”, nr. 11/1962.

mai degrabă istoria lui spirituală. Dacă de la greci pînă la Renaștere acest supraconflict — pe care-l numesc astfel numai din lipsa unui termen mai adecvat, fiind gata să adopt orice altă denumire mai bună —, dacă acest supraconflict constă în ciocnirea omului cu destinul, de la Renaștere pînă la apariția societății socialiste, conflictul acesta a fost și este încă exprimat, în lumea capitalistă, prin ciocnirea omului cu societatea. Cam acestea au fost cele două mari ipostaze istorice ale supraconflictului în dramaturgie. Conflictele de pasiuni și de idei despre care vorbeam la început, adică însăși materia artei dramatice, se desfășoară sub lumina acestor supraconflicte, fără de care ele rămîn mărunte, șterse, simple fapte diverse. Supraconflictul este — cred eu — acela care dă conflictului, adică înfruntării pasiunilor omenești, rezonanță și profunzime, noblețe tragică și dimensiuni. Și iată chestiunea pe care voiam s-o ridic sub formă de întrebare. Ce anume a luat locul antagonismului om-societate, antagonism care în lumea socialistă a fost lichidat? Care este supraconflictul epocii noastre și fără de care artă dramatică mare nu se poate face? Nu vi se pare — și aici lucrurile trebuie spuse pe șleau — că mediocritatea unor piese și evaziunea spre comedie, gen care este nu numai ușor, dar mult mai îngăduitor, se datoresc acestei ignorări a supraconflictului epocii noastre? Și că asupra lui ar trebui să medităm mai mult? — căci el există, este în legea lucrurilor să existe. Asta este întrebarea pe care voiam s-o pun. La această întrebare eu aș încerca să dau un răspuns, absolut personal, care poate să cuprindă erori, care fără îndoială este parțial, și poate să fie și complet nejust. El reprezintă în orice caz o aproximație. Dar, înainte de a-l formula, aș vrea să ținem seama de cîteva considerații, și anume:

1) Problema omului se pune azi pe plan universal. Mijloacele rapide de comunicații, pătrunderea omului în Cosmos, interdeterminarea dintre fenomene ivite la capătul opus al pămîntului, universalitatea cercetării științifice, imensitatea speranțelor comune, dar și comunitatea riscurilor în fața amenințării catastrofale a unui război atomic, toate aceste trăsături și altele ale vieții moderne arată că azi există și o problemă a omului, globală, care nu suportă răspunsuri strîmte și particulare.

2) Omul a devenit creator de istorie, deci de viitor. Niciodată această chestiune a viitorului nu s-a pus în termeni analogi omului, pentru că el niciodată nu și-a asumat răspunderea acestuia, ci l-a așteptat pasiv, cu frică sau cu nădejde, dar neangajat și neresponsabil. Or, în momentul de față, și este fenomenul cel mai vizibil al timpurilor noastre, omul își creează deliberat, conștient, cu mîinile lui, istoria și viitorul.

Dar între a răspunde de facerea unei case, a unui copil, în sfîrșit, a propriei tale vieți, și a răspunde de construirea viitorului civilizației umane este o diferență notabilă.

3) Este foarte limpede că sîntem în pragul unei ere noi, din toate punctele de vedere, și faptul acesta creează obligația ca omul modern să facă ceea ce se numește în termeni marinărești punctul, adică să stabilească coordonatele poziției lui, să vadă ce leșt trebuie aruncat peste bord și ce bunuri spirituale trebuie păstrate cu dirzenie și cu sfințenie, în lunga călătorie care-l așteaptă. Căci istoria o face omul, dar istoria nu este un produs inert, pasiv, ci o forță activă și uriașă, care la rîndul ei influențează omul și uneori poate intra în conflict cu propriul ei creator. Eu cred că supraconflictul despre care vorbeam și care ar fi al epocii noastre — spun încă o dată cred (adică mărturisesc că dibuiesc doar), cerîndu-vă concursul să lămurim această chestiune — este tocmai această relație nouă: om-istorie. Ciocnirea hotărîtoare a epocii noastre — socialism-capitalism — nu exclude o problemă acută a omului modern în general, adică a însăși condiției umane. Și cred că dacă, de pe pozițiile ideologiei noastre, am căuta să dăm răspunsuri de sinteză la asemenea probleme-cheie, care privesc soarta omului de azi, fără îndoială că lucrările noastre ar avea o altă anvergură decît cea pe care o au astăzi.

Horia Lovinescu